

Dołęga, Józef M.

Wokół publikacji książkowych z filozofii Boga

Studia Teologiczne 2, 306-309

1984

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

uwag o Antonim Herliczce jest potrzebne, a konfrontacja z opiniami innych badaczy ochroni przed błędami i okaże się pomocna przy dalszych etapach pracy o nieznanym malarzu.

KS. JÓZEF M. DOŁĘGA

WOKÓŁ PUBLIKACJI KSIĄŻKOWYCH Z FILOZOFII BOGA

1. W ostatnich latach publikacje z filozofii Boga zajmują szczególne miejsce w polskiej literaturze naukowej. Pod redakcją bpa Bohdana Bejze ukazały się cztery tomy w serii *Studia z filozofii Boga* w Wydawnictwie Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Zawierają one artykuły autorów krajowych i zagarnicznych, dotyczące problematyki epistemologicznej i metodologicznej, oraz szczegółowych zagadnień merytorycznych z zakresu filozofii Boga. Pod tą samą redakcją ukazała się praca zbiorowa *Aby poznać Boga i człowieka*, cz. 1: *O Bogu dziś* w Wydawnictwie Sióstr Loretanek (1974). Praca ta zawiera dział filozoficzny i teologiczny. W dziale filozoficznym są prace filozofów polskich, którzy prezentują zagadnienie istnienia Boga we współczesnym tomizmie oraz we współczesnych kierunkach i koncepcjach filozoficznych. Dział teologiczny zawiera prace polskich teologów, którzy prezentują problematykę Boga w ujęciu biblijnym i w teologii. W tymże Wydawnictwie ukazały się prace zbiorowe pod redakcją bpa B. Bejze: *O Bogu i o człowieku* (t. 1, 1968; t. 2, 1969); *W kierunku Boga*, Warszawa 1982; *W kierunku religijności*, Warszawa 1983.

Prof. Mieczysław Gogacz w Wydawnictwie ATK opublikował pracę pt. *Poszukiwania Boga* (1976). Zawarte są w niej wykłady Profesora z metafizyki absolutnego istnienia. Autor wprowadza Czytelnika w problematykę filozoficznego poznania Boga, ukazuje filozoficzny sposób wykrycia istnienia Boga, prezentuje ważniejsze aktualne koncepcje Boga oraz analizuje różnicę między przyrodzonym i nadprzyrodzonym spotkaniem człowieka z Bogiem (granica między filozofią a religią).

W Wydawnictwie KUL ukazała się praca ks. prof. Stanisława Kowalczyka *Współczesna filozofia Boga* (1970); *Filozofia Boga* (1972, 1978²), która zawiera obok ogólnego wprowadzenia do filozofii Boga, tomistyczną i współczesną argumentację za istnieniem Boga. Tenże Autor opublikował pracę w Wydawnictwie ODiSS pt. *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, której problematyka jest ściśle związana z filozofią Boga. Zawiera ona charakterystykę człowieka, wartości, religii oraz refleksję na temat chrześcijańskiego sensu życia. Nadto ukazały się następujące Jego prace z problematyki todycealnej: *Bóg w myśli współczesnej — Problematyka Boga i religii u czołowych filozofów współczesnych*, Wrocław 1979; *Odkrycie Boga — Centralne problemy filozofii Boga*, Sandomierz 1981; *Drogi ku Bogu*, Wrocław 1983.

Towarzystwo Naukowe KUL wydało pracę s. prof. Zofii J. Zdybickiej — *Człowiek i religia*, stanowi ona zarys filozofii religii. Autorka prezentuje filozofię religii w relacji do nauk religioznawczych oraz szczegółowo analizuje fakt religii w jego podstawowych aspektach i w interpretacji filozoficznej.

2. Na szczególną uwagę zasługuje dzieło ks. prof. Kazimierza Kłóska, którego pierwszy tom ukazał się w Wydawnictwie Polskiego Towarzystwa Teologicznego, pt. *Z zagadnień filozoficznego poznania Boga*.

2.1. Ks. prof. K. Kłósak, znany w polskim środowisku filozoficznym i teologicznym, obchodził 40-lecie pracy naukowej. Z tej okazji Redakcja *Studia Philosophiae Christianae* poświęciła pierwszy i drugi numer 1979 r. osobie Profesora, aby w ten sposób dać świadectwo uznania dla Jego pracy naukowej i dydaktycznej w różnych środowiskach akademickich, a zwłaszcza na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK. Charakterystyka Jego dorobku znajduje się w artykule ks. prof. Szczepana W. Ślęgi.

Do zagadnień, które — między innymi — wchodzi w zakres zainteresowań Ks. Profesora, należy zaliczyć następujące: zagadnienie poznawalności istnienia Boga i współczesnej argumentacji za Jego istnieniem oraz status epistemologiczny i metodologiczny filozofii Boga; zagadnienie teorii i metodologii filozofii przyrody wraz z zagadnieniami — kosmogogenezy, biogenezy i antropogenezy oraz filozoficznych aspektów nauk przyrodniczych; z zagadnień antropologii filozoficznej — problem genezy duszy ludzkiej oraz istota człowieka i jego miejsce w przyrodzie; ze współczesnych kierunków filozoficznych zajmuje się filozofią marksistowską, dziełem J. Maritaina i P. Teilharda de Chardin. Znajomość literatury przedmiotu w aspekcie historycznym i współczesnym oraz otwartość na wyniki badań z zakresu nauk przyrodniczych sprawia, że prace Profesora są wszechstronne oraz niosą bogatą informację naukową.

Praca *Z zagadnień filozoficznego poznania Boga* jest w dużej mierze nowym dziełem w porównaniu z pracą *W poszukiwaniu pierwszej przyczyny*. Studia i analizy, zawarte w tej pracy stanowią współczesną wersję dawnego dzieła, zarówno w części filozoficznej, jak i w materiale przyrodniczym, który uległ zmianie w następstwie nowych osiągnięć w naukach przyrodniczych.

Pierwszy tom dzieła składa się z dwóch części: 1 — *Zagadnienie początku trwania czasowego wszechświata a problem istnienia Boga* (111—385); 2 — *Zagadnienie początku życia organicznego a problem istnienia Boga* (305—490) oraz wprowadzenia do filozofii Boga (27—110). W pracy zamieszczona jest bibliografia ogólna (13—26) i bibliografia szczegółowa do każdego działu pracy (99—110; 286—304; 491—504). Całość poprzedza przedmowa (5—8), w której Autor uzasadnia tytuł pracy i zapowiada następne tomy swego dzieła.

2.2. We wprowadzeniu do części pierwszej i drugiej Autor przedstawił zagadnienia metateoretyczne i niektóre założenia teoretyczne filozofii Boga. Na treść tego wprowadzenia składają się następujące problemy:

1. Teoria filozofii — jest tu rozróżnienie filozofii w ścisłym i szerokim rozumieniu tego terminu; pluralistyczna koncepcja filozofii, z uwzględnieniem stanowiska Jerzego Kalinowskiego i Alberta M. Krąpca, oraz wnioski z przeprowadzonych analiz; koncepcja filozofii opartej „materialnie” na empirycznej fenomenologii.
2. Teoria filozofii Boga — zdaniem Profesora problematyka wchodząca w zakres filozofii Boga jest dzisiaj zróżnicowana pod względem epistemologicznym i metodologicznym, ponieważ powstała na styku wielu nauk, jednakże stanowi jedną całość doktrynalną, służącą do o-

- statecznego wytlumaczenia istnienia świata, rozpatrywanego w najbardziej charakterystycznych i zasadniczych własnościach ontycznych.
3. Metodologia filozofii Boga — w tej części Autor zajmuje się charakterystyką rozumowań wchodzących w zakres tej nauki oraz wyjaśnieniem, dlaczego nie używa sformułowania „dowody” na istnienie Boga, a tylko wyrażenia „argumentacja” za istnieniem Boga, to ostatnie wyrażenie jest poprawniejszym według współczesnej metodologii nauk.
  4. Teoria bytu — wysuwane w tej pracy ujęcie bytowości określone jako abstrakcjonistyczne z uwzględnieniem specyficznych sposobów istnienia i ujęciem bytowości w przedmiotach czysto intencjonalnych. Koncepcja ta ma swój oddźwięk w filozofii Boga.

2.3. W części pierwszej jest podjęte zagadnienie początku trwania czasowego wszechświata a problem istnienia Boga. Po sformułowaniu zagadnienia, przeglądzie historycznych form argumentacji za istnieniem Boga *ex inceptioe mundi* i uzasadnieniu kierunku badań, Autor podjął następujące zagadnienia:

- 1 — problem logicznego stosunku tezy o istnieniu Boga do tezy o początku trwania czasowego wszechświata;
- 2 — próba argumentacji za początkiem czasowym wszechświata w oparciu o drugą zasadę termodynamiki i jej krytyczna ocena;
- 3 — próby argumentacji za początkiem czasowym kosmosu odwołujące się do teorii jego ekspansji;
- 4 — zagadnienie filozoficznej argumentacji za początkiem czasowym wszechświata;
- 5 — próba oceny jednej współczesnej argumentacji filozoficznej za odwiecznym istnieniem kosmosu (chodzi tutaj o argumentację W. Krajewskiego);
- 6 — podsumowanie zawiera ocenę i charakterystykę wniosków części pierwszej i wprowadzenie do problematyki części drugiej.

2.4. Część druga jest analizą zagadnienia początku życia organicznego a problem istnienia Boga. Po wprowadzeniu zawierającym różne wersje argumentu „biologicznego” za istnieniem Boga, Profesor przedstawia próby oceny przyrodniczych założeń argumentu „biologicznego”, dotyczących hipotezy o kosmicznym pochodzeniu życia na Ziemi, hipotezy abiogennych początków życia na Ziemi, następnie ocenił filozoficzną stronę argumentu „biologicznego” oraz wskazał drogę do przeświadczenia o istnieniu Boga poprzez przygodnościową naturę żyjących bytów organicznych. W dodatku (469—490) do tejsze argumentacji Autor wyświetlił bliżej epistemologiczne i metodologiczne zróżnicowanie hipotezy i teorii samorodztwa oraz rozpatrzył stosunek wyodrębnionych odmian do katolickiego dogmatu o stworzeniu.

3. Przedstawiona skrótowo problematyka omawianego dzieła świadczy o wnikliwej i wszechstronnej analizie podjętych zagadnień. Czytelnik znajdzie tutaj takie szczegóły, jak próba przedstawienia zagadnienia rozmiarów przestrzennych kosmosu w oparciu o teorię względności, w oparciu o zasadę Pauliego, ujęcie tego zagadnienia w ramach filozofii przyrody i w perspektywie filozofii Boga. W drugiej części spotykamy ocenę hipotezy kosmozoidów Hermana E. Richtera, ocenę teorii panspermii Svante Arrheniusa, są tutaj przedstawione teorie abiogennych początków życia, a mianowicie: teoria Edwarda Pflügera, teoria Aleksandra Dauvilliera i E. Desguina, teoria Aleksandra Oparina.

Przeprowadzone analizy zagadnień zwierają wyraźne wyróżnienie płaszczyzn poznawczych, a mianowicie: poznania przyrodniczego, poznania filozoficznego z zakresu filozofii przyrody, filozofii bytu i filozofii Boga.

Książka stanowi cenną lekturę dla studentów Wydziałów Filozofii Chrześcijańskiej, Wyższych Seminariów Duchownych a zwłaszcza dla Czytelników przygotowanych, gdyż jest ona materiałem do wnikliwego studiowania poruszonych w niej zagadnień.

4. Sygnalizowany wybór bibliograficzny filozofii Boga

1. *Aby poznać Boga i człowieka*, pod red. Bpa B. Bejze, cz. 1: *O Bogu* dziś, Warszawa 1974
2. *W kierunku Boga*, pod red. Bpa B. Bejze, Warszawa 1982.
3. *W kierunku religijności*, pod red. Bpa B. Bejze, Warszawa 1983.
4. M. G o g a c z, *Poszukiwania Boga*, Warszawa 1976.
5. K. K ł ó s a k, *Z problematyki filozoficznego poznania Boga*, Kraków 1979.
6. S. K o w a l c z y k, *Współczesna filozofia Boga*, Lublin 1970.
7. S. K o w a l c z y k *Filozofia Boga*, Lublin 1972, (1978²)
8. S. K o w a l c z y k *Z problematyki dialogu chrześcijańsko-marksistowskiego*, Warszawa 1977.
9. S. K o w a l c z y k *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Warszawa 1979.
10. S. K o w a l c z y k *Bóg w myśli współczesnej*, Wrocław 1979.
11. S. K o w a l c z y k *Odkrywanie Boga*, Sandomierz 1981.
12. S. K o w a l c z y k *Drogi ku Bogu*, Wrocław 1983.
13. *O Bogu i o człowieku*, pod red. Bpa B. Bejze, t. 1, Warszawa 1968; t. 2, Warszawa 1969.
14. *Studia z filozofii Boga*, pod red. Bpa B. Bejze, t. 1, Warszawa 1968; t. 2, Warszawa 1972; t. 3, Warszawa 1977; t. 4, Warszawa 1977.
15. J. Z. Z d y b i c k a, *Człowiek i religia*, Lublin 1977.

KS. TADEUSZ KRAHEL

LITEWSKIE INKUNABUŁY

Jest rzeczą oczywistą, że wynalezienie druku i w związku z tym książka drukowana, odegrały wielką rolę w rozwoju kultury ludzkiej. Najstarsze książki są dziś obiektem specjalnych zainteresowań i badań, które szczególnie obejmują druki zwane inkunabułami, pochodzące z pierwszego okresu drukarstwa, z wieku XV. Publikowane są katalogi inkunabułów, przechowywanych w większych bibliotekach i w całych państwach. Można powiedzieć, że książki te są dziś dziedzictwem kultury o szerokim znaczeniu, a ich katalogi mają wartość nie tylko dla bibliofilów, ale są cenną podstawą do badań nad rozwojem różnych dziedzin kultury ludzkiej w przeszłości.

Opublikowana przez Bibliotekę Naukową Państwowego Uniwersytetu Wileńskiego im. V. Kapsukasza książka Nojusa Feigelmana *są Lietuvos inkunabulai* (Vilnius 1975 Vaga 8° ss. 491, nlb. 5) jest cennym dziełem zarówno dla litewskich, jak i polskich badaczy. Przecież przez wiele wieków łączyły nas nie tylko związki polityczne, lecz także i kul-